

## ТЕХНОЛОГІ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

**Олена Семеног**

доктор педагогічних наук, професор,  
завідувач кафедри української мови і літератури,  
Сумський державний педагогічний  
університет імені А. С. Макаренка, Україна  
ORCID ID: 0000-0002-8697-8602  
*olenasemenog@gmail.com*

**Мирослава Вовк**

доктор педагогічних наук, старший науковий  
співробітник, завідувач відділу змісту і технологій  
педагогічної освіти, Інститут педагогічної освіти  
і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,  
Україна  
ORCID ID: 0000-0002-9109-9194  
*miravovk79@gmail.com*

**Анотація.** *Схарактеризовано дослідницькі позиції стосовно сутності понять «технологія навчання», «педагогічна технологія», «освітня технологія», доцільності їх використання у неформальній освіті дорослих. На основі дефінітивного аналізу доведено, що технологія навчання вирізняється з-поміж інших форм організації освітнього процесу в умовах формальної і неформальної освіти системністю, алгоритмом реалізації, що підпорядковано вирішенню конкретного завдання (сформувати певну якість, збагатити знання, удосконалити уміння, набутти чи розвинути певну компетентність), передбачає добір найбільш ефективних форм і методів, що застосовуються на кожному конкретному етапі за забезпечують якісне опанування матеріалу, формування чи розвиток здатностей, компетентностей тощо. З'ясовано, що про системність технології навчання свідчать її структурні складові: методологічні орієнтири (принципи і закономірності), зміст навчання, спектр форм і методів, що в сукупності підпорядковані конкретній цілі навчання. Представлено спільні проєкти відділів змісту і технологій навчання дорослих, а також теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України та ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури, науково-дослідної лабораторії «Академічна культура дослідника в освітньому просторі» Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка щодо мовнокомунікативних технологій навчання.*

**Ключові слова:** *технології навчання, неформальна освіта, мовнокомунікативна технологія навчання, проєкт, культура наукового тексту, педагогічні працівники, науково-педагогічні працівники, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.*

### **Актуальність дослідження.**

Одним із важливих напрямів навчання дорослих як цілісної системи є продукування і впровадження технологій навчання. Тенденція технологізації навчання слугує підтвердженням конструктивних змін у європейському

освітньому середовищі щодо інтенсифікації потреби набуття життєвих і професійних навичок різних категорій дорослих, необхідності оптимізації термінів і змісту навчання у зв'язку зі зміною фаху.

«У зв'язку зі змінами в усіх сферах життя, динамічним зростанням обсягу і складності знань і умінь, необхідних для професійної діяльності, зауважує Л. Лук'янова, удосконалення процесу навчання дорослих стає центральним пунктом реалізації сучасних реформ. Проте, зазначає дослідниця, цей процес має слабе методичне й дидактичне забезпечення. Насамперед це виявляється у суттєвому дефіциті ефективних технологій навчання, поєднаних із психолого-педагогічним забезпеченням навчального процесу та орієнтованих на дорослу аудиторію (Лук'янова, 2010).

Технологізація навчання дорослих має охоплювати усі форми освіти – формальну, неформальну та інформальну, що становить необхідну умову розвитку освіти дорослих. Упровадження технологій у неформальну освіту дорослих «має сприяти формуванню готовності тих, хто навчається, адекватно розв'язувати проблеми сучасності, реагувати на них, прогнозувати і змінювати соціальну реальність» (Лук'янова, 2010).

На виконання таких завдань спрямовано низку спільних проєктів Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України та ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури, науково-дослідної лабораторії «Академічна культура дослідника в освітньому просторі» Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка з метою розвитку мовнокомунікативної компетентності науково-педагогічних та педагогічних працівників.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Упродовж останніх десятиліть українські вчені спрямовують дослідницький пошук на науковий аналіз проблем технологізації навчання дорослих, виявлення можливостей підвищення ефективності навчання різних категорій дорослих в умовах формальної і неформальної освіти. Учені досліджують питання обґрунтування концептуальних засад розвитку освіти дорослих в Україні (В. Кремень, С. Гончаренко, В. Луговий, Л. Лук'янова, Н. Ничкало та ін.), зарубіжний досвід організації навчання дорослих (Н. Авшенюк, Л. Дяченко, О. Огієнко, Н. Пазюра, О. Пехота, Н. Постригач та ін.), здійснюють аналіз сучасних педагогічних технологій (О. Аніщенко, Н. Яковець, С. Сисоєва та ін.), технологій навчання у педагогічній освіті (О. Дубасенюк, Н. Гузій, М. Гриньова, О. Кучерявий, О. Семенов, Г. Сотська, Л. Хомич та ін.), специфіки розроблення й упровадження технологій у процесі організації освіти дорослих, у післядипломній педагогічній освіті (Т. Сорочан, В. Сидоренко та ін.), питання історичного досвіду використання технологій навчання (С. Пономаревський, Л. Сігаєва та ін.). Наявний досвід дає підстави узагальнити напрацювання українських науковців щодо теоретичного обґрунтування і практичного втілення в освітній практиці технологій навчання дорослих у неформальній освіті, зокрема з метою розвитку мовнокомунікативної компетентності науково-педагогічних та педагогічних працівників.

Потреба розвитку мовнокомунікативної компетентності науково-педагогічних та педагогічних працівників актулізується уведенням у дію Професійного стандарту вчителя (2020 р.) Професійного стандарту «Викладачі закладів вищої освіти» (2021 р.). У документах акцентована увага на володіннях навичками критичного мислення, комунікативними навичками, здатністю до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, особистісного і професійного розвитку, генерувати нові ідеї, діяти на основі етичних міркувань (мотивів), проявляти толерантність (Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти», 2021).

Відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти, *неформальна освіта* – це будь-яка організована і безперервна освітня діяльність, що не відповідає точно наведеному вище визначенню формальної освіти. Така освіта може здійснюватися в межах і поза межами освітніх закладів та доступна для осіб будь-якого віку. Вона охоплює освітні програми для надання грамотності дорослим, базової освіти дітям, не охопленим школою, життєвих навичок, трудових умінь і загальної культури. Програми неформальної освіти не обов'язково вибудовуються в систему «сходинок» і можуть мати різну тривалість (International Standard Classification of Education, 1997).

#### **Формулювання мети статті.**

У межах статті розглянемо дослідницькі позиції стосовно сутності понять «технологія навчання», «педагогічна технологія», «освітня технологія», доцільності їх використання у неформальній освіті дорослих, окреслимо спільні проєкти відділів змісту і технологій навчання дорослих, а також теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України та ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури, науково-дослідної лабораторії «Академічна культура дослідника в освітньому просторі» Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка щодо розвитку професійної мовнокомунікативної компетентності науково-педагогічних та педагогічних працівників.

#### **Результати дослідження.**

У науково-педагогічному дискурсі, як засвідчує проведений нами аналіз, наявне паралельне вживання понять «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання». Ця дефінітивна проблема перебуває на дискусійному етапі – одноголосної дефініції в освітньо-науковому просторі не існує, водночас вчені ґрунтовно досліджують цю проблему, враховуючи конструктивні ідеї вітчизняних і зарубіжних учених.

Йоганн Бекманн, як зазначає С. Пономаревський на основі аналізу праць німецького вченого і винахідника, саме так називав навчальний предмет, викладанню якого в Геттінгенському університеті присвятив свою діяльність з 1772 р. У посібнику «Вступ до технології» автор пояснював, що «...ми цінуємо і, звісно, повинні надзвичайно цінувати ті винаходи, які протягом багатьох віків пропонувало нам людство та його найкращі представники» (Пономаревський, 2015).

У «Тлумачному словнику з української мови» зазначено, що технологія – це «сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чогось; навчальний предмет, що викладає ці знання, відомості; сукупність способів обробки або переробки матеріалів, виготовлення виробів, проведення різних операцій тощо» (Тлумачний словник з української мови, 2007). У словнику іншомовних слів термін «технологія» (від грецьких слів *techne* – мистецтво, майстерність, ремесло, уміння та *logos* – слово, знання, учення) представлено як «сукупність знань про способи й засоби здійснення виробничих процесів» (Словник іншомовних слів, 2000).

В. Беспалько зауважує: «Будь-яка діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво засноване на інтуїції, технологія – на науці. З мистецтва все починається, щоб потім весь процес почався знову» (Беспалько, 1989). Отже, дослідник пропонує розглядати технологію як спосіб вияву мистецтва педагогічної дії.

На цілісності вживання поняття «технологія» в освітній практиці наголошує С. Сисоєва, яка відзначає, що це поняття розглядається як категорія синтетичного типу на відміну від аналітичних категорій «цілі», «зміст», «форма», «методи», «засоби» (Сисоєва, 2002).

Паралельно у педагогічній науці функціонує поняття «освітня технологія», яке дослідники визначають як технологію, що відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору і призначена для прогнозування розвитку освіти, її конкретного проектування і планування, передбачення результатів, освітніх цілей стандартів (Чернишова, (Ред.), Гузій, Ляхоцький та & ін., 2014).

На переконання І. Зязюна, освітню технологію можна розглядати в широкому розумінні як складову дидактики, а у вузькому – як конкретний інструментарій вчителя, об'єкт дидактичних досліджень і прикладних розробок (Зязюн, 2008).

Більшість науковців суголосні в тому, що освітня технологія – це широке поняття, яке характеризується всеохопністю складових організації навчання (зміст, форми і методи) у межах певної освітньої програми, що втілюється переважно згідно із програмними цілями закладу освіти (в умовах формальної освіти) або передбачає цілеспрямованість організації професійного чи особистісного розвитку (в межах неформальної освіти).

Уживаною в науково-дослідницькому просторі є також категорія «педагогічна технологія». Так називають змістовну техніку реалізації навчального процесу; проектування і опис процесу формування особистості учня для досягнення попереднього визначеного результату навчання (Беспалько, 1989); сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, використовуваних для досягнення педагогічної мети (Кларін, 2000); розділ науки, який розробляє мету, зміст, методи навчання; проектує педагогічні процеси (науковий аспект); опис самого процесу навчання і виховання, який здійснюється для досягнення визначених результатів (процесуально-описований аспект); педагогічний процес, у якому

пов'язані особистісні, інструментальні, методологічні засоби (процесуально-дієвий аспект) (Сисоєва, 2006).

Поняття «педагогічна технологія», як засвідчує аналіз, уживається у педагогічній теорії і освітній практиці як більш вузьке поняття щодо освітньої технології. Переважно вчені трактують його як індивідуальне проектування педагогом освітнього процесу у межах вивчення певної дисципліни. Власне, йдеться про спектр послідовних дій педагога щодо структурування змісту, добору форм і методів з метою підвищення рівня знань і компетентностей тих, хто навчається, опанування матеріалу, набуття конкретних умінь, переважно професійних, у межах вивчення певної дисципліни. З цією метою педагог має також змодельювати можливості застосування елементів педагогічної майстерності, техніки мовлення, або інших складових мистецтва педагогічної дії.

Узагальнення дослідницьких позицій засвідчує також синонімічне використання понять «технологія навчання» і «методика навчання». Однак є необхідність розрізняти поняття, враховуючи вимоги до розроблення і реалізації технології навчання і методики викладання певної дисципліни, курсу, спецкурсу. О. Пометун зауважує, що технологія навчання охоплює зміст, форми, методи навчання і, власне, схожа з методикою навчання. Але методика є сукупністю різноманітних методів навчання і не вибудовує їх за певною логікою під час реалізації в освітньому процесі, а технологія передбачає визначену логіку, послідовність педагогічних методів і прийомів, спільних дій викладача та студентів, що мають забезпечити конкретний результат їхнього розвитку... Технологія відрізняється від методики алгоритмічністю (Пометун, 2007).

Технологія навчання з-поміж інших форм організації освітнього процесу в умовах формальної і неформальної освіти вирізняється системністю, алгоритмом реалізації, що підпорядковано вирішенню конкретного завдання (сформувати певну якість, збагатити знання, удосконалити уміння, набути чи розвинути певну компетентність), передбачає добір найбільш ефективних форм і методів, що застосовуються на кожному конкретному етапі за забезпечують якісне опанування матеріалу, формування чи розвиток здатностей, компетентностей тощо. Про системність технології навчання свідчать її структурні складові: методологічні орієнтири (принципи і закономірності), зміст навчання, спектр форм і методів, що в сукупності підпорядковані конкретній цілі навчання.

І. Зязюн зауважує, що «технології навчання варіативні і близькі до часткових методик. Вони можуть називатися дидактичними. Їх завдання – максимально спростити організацію навчального процесу, зберігаючи його ефективність шляхом передачі творчих функцій вчителю». Саме тому, відзначає вчений, «діяльність педагогів-новаторів стверджує тенденцію до інтеграції засобів, методів і мистецтва викладання з використанням персоніфікованих технологій, які важко, а то й неможливо тиражувати. Задачі відокремлення педагога-технолога від продукту його творчості (технології навчання) і переносу творчого процесу на більш високий рівень організації,

очевидно, можуть бути визначені черговим етапом еволюції освіти» (Зязюн, 2008, с. 28). Науковець змоделював таким чином процес проєктування технологій навчання та можливості подальшого їх використання іншими викладачами, педагогами як вищий рівень еволюції освітньої практики, що суголосно із проявом майстерності, інноваційності, привнесення суб'єктивності в контексті використання відповідної технології.

Суголосно до загальної мети С. Сисоєва логічно визначає три рівні реалізації технологій навчання: 1) *загальнопедагогічний (дидактичний) рівень*: характеризує цілісний освітній процес у регіоні, навчальному закладі, на визначеному ступеня навчання: педагогічна технологія синонімічна педагогічній системі (у неї включається сукупність цілей, змісту, засобів і методів навчання, алгоритм діяльності суб'єктів і об'єктів процесу); 2) *частково методичний (предметний) рівень*: частково предметна педагогічна технологія уживається у значенні «часткова методика», тобто як сукупність методів і засобів для реалізації визначеного змісту навчання і виховання в межах одного предмету, класу, учителя; 3) *локальний (модульний) рівень*: локальна технологія є технологією окремих частин навчально-виховного процесу (технологія окремих видів діяльності, формування понять, виховання окремих особистісних якостей, технологія уроку, засвоєння нових знань, технологія самостійної роботи тощо) (Сисоєва, 2002).

На основі аналізу праць із проблем структури технології, етапів їх реалізації (Аніщенко, 2014; Змейов, 2002; Сисоєва, 2002) припускаємо, що технологія навчання має універсальну структуру, яка охоплює такі складові:

1. Концептуальна – відображає особливості проєктування і впровадження педагогічної технології.

2. Змістова – відображає мету (загальну і конкретні цілі), зміст навчального матеріалу, методи і форми навчання, виховання, розвитку тих, хто навчається.

3. Процесуальна – відображає методи і форми педагогічної діяльності; діяльність педагога з управління освітнім процесом; діагностику педагогічного процесу.

4. Професійна – відображає залежність успішності функціонування і відтворення спроєктованої педагогічної технології від рівня педагогічної майстерності того, хто навчає.

С. Сисоєва класифікує освітні технології, зокрема й у сфері освіти дорослих, на: *методологічні* (на рівні педагогічних теорій, концепцій, підходів, наприклад: теорія поетапного формування розумових дій; типи навчання (проблемне, програмоване, розвивальне, особистісно орієнтоване й особистісно діяльнісне, проєктивне, модульне (модульно-рейтингове), диференційоване (індивідуально-диференційоване), контекстне, ігрове, концентроване, активне, дистанційне)); *стратегічні* (на рівні організаційної форми взаємодії); *тактичні* (на рівні методики, методу, прийому) (Сисоєва, 2006).

О. Аніщенко (2013) визначила етапи проєктування й упровадження технологій навчання дорослих:

I. Етап діагностики (психолого-андрагогічної) суб'єкта навчання, його культурно-освітніх потреб, соціально-психологічних і пізнавальних особливостей, побудови прогнозу ймовірного розвитку. Мета етапу – отримання інформації, необхідної для подальшої діяльності суб'єктів педагогічної взаємодії.

II. Планування, вибір (розробка) оптимальної технології з урахуванням інформації щодо індивідуальності того, хто навчається, його освітньо-культурних потреб; здійснюється вибір однієї з наявних навчальних технологій; індивідуалізація цієї технології; розробка нової, індивідуальної технології навчання.

III. Безпосередня підготовка до впровадження обраної технології навчання. Виявлення матеріальних, технічних недоречностей, які можуть негативно позначитися на впровадженні розробленої навчальної технології, з метою попередження можливих труднощів її реалізації, забезпечення її ефективності, якості.

IV. Технологічний. Упровадження технології навчання дорослих. Цей етап є основним. Весь комплекс попередніх заходів здійснювався з метою забезпечення його ефективності.

V. Експертно-оцінний етап, що дозволяє оцінити результат упровадження технології навчання дорослих і всієї виконаної роботи.

VI. Корекційний. Внесення змін у зміст, засоби, форми, методи навчання, оцінювання його результатів та ін. з метою корекції педагогічної взаємодії.

На основі студіювання праць учених О. Аніщенко (2014), Л. Лук'янової (2010), Т. Сорочан (2002) визначимо принципи використання технологій навчання дорослих:

– пріоритет самостійного навчання (самостійна діяльність тих, хто навчається, є основним видом навчальної роботи дорослих учнів і тлумачиться як самостійне здійснення організації процесу свого навчання, а не як самостійна робота як вид навчальної діяльності);

– принцип спільної діяльності (передбачає спільну діяльність тих, хто навчається, з тими, хто навчає, а також з іншими учасниками щодо планування, реалізації, оцінювання і корекції процесу навчання);

– принцип опори на досвід того, хто навчається (життєвий (побутовий, соціальний, професійний) досвід того, хто навчається, використовується як одне з джерел навчання самого учня і його товаришів); індивідуалізація навчання (кожен, хто навчається, спільно з тим, хто навчає, а в деяких випадках і з іншими учнями, створює індивідуальну програму навчання, що орієнтована на конкретні освітні потреби і цілі навчання і враховує досвід, рівень підготовки, психофізіологічні, когнітивні особливості того, хто навчається); системність навчання (передбачає дотримання відповідності цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання і оцінювання результатів навчання); контекстність навчання (навчання спрямоване на конкретні, життєво важливі для дорослого цілі, орієнтоване на виконання ним соціальних ролей або вдосконалення особистості, будується з урахуванням професійної, соціальної,

побутової діяльності того, хто навчається, його просторових, часових, професійних, побутових факторів або умов);

– принцип актуалізації результатів навчання (передбачає невідкладне застосування на практиці набутих дорослим учнем знань, умінь, навичок, якостей);

– принцип елективності навчання (передбачає надання тому, хто навчається, певної свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця навчання, оцінювання результатів навчання, а також тих, хто з ним навчається);

– принцип розвитку освітніх потреб (оцінювання результатів навчання здійснюється шляхом виявлення реального ступеня засвоєння навчального матеріалу і визначення тих матеріалів, без засвоєння яких не можливе досягнення поставленої мети навчання);

– принцип усвідомленості навчання передбачає усвідомлення тими, хто навчається, і тими, хто навчає, всіх параметрів процесу навчання і своїх дій щодо організації процесу навчання.

У межах статті схарактеризуємо технології професійного розвитку педагогів в умовах неформального навчання, спроектовані й апробовані в межах договору про науково-методичну співпрацю відділів змісту і технологій навчання дорослих, а також теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України та ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури, науково-дослідної лабораторії «Академічна культура дослідника в освітньому просторі» Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Спільні проєкти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України та Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка спрямовані на обмін досвідом щодо підвищення рівня професійної мовнокомунікативної компетентності, проведення науково-методичних семінарів, науково-практичних конференцій, круглих столів за участю науковців, викладачів і учителів. Актуальність проєктів зумовлена соціальним замовленням щодо педагогіки партнерства, академічної доброчесності, підготовки дослідників у контексті європейського професіоналізму та українських академічних традицій.

Мета технології розвитку мовнокомунікативної компетентності науково-педагогічних та педагогічних працівників – сприяти розвитку здатності усного і письмового спілкування державною мовою з використанням форм, видів, мовних засобів наукового стилю у професійному середовищі, можливостей наукової української мови для презентації дослідницької позиції у науково-професійному дискурсі, розвитку когнітивно-дискурсивних умінь операційної обробки і моделювання академічних текстів різних жанрів, у тому числі засобами цифрових технологій, розвитку культури академічної доброчесності.

Для курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників у межах модуля (розділу) «Методика викладання української мови в закладах загальної середньої освіти» пропонується тема «Сучасні технології навчання в



шкільній лінгводидактиці». Розглядаємо особливості технологічного підходу до мовної освіти, технологія розвитку вмінь і навичок ефективного спілкування, діалогові технології, залучаємо учителів до комунікативних тренінгів.

У межах модуля (розділу) «Академічна доброчесність педагога-дослідника» опрацьовуємо наукові тексти різних жанрів: властивості і структурно-сміслові компоненти, питання функціональної грамотності педагога; вимоги до цитування з першоджерел, «непряме» цитування; способи викладу в науковому тексті; формування культури академічної комунікації; персональні медіаресурси (блоги) для позиціонування результатів наукових досліджень у соціальних мережах (Семеног, 2021).

Для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти пропонується семінар-практикум «Культура наукової української мови». Мета практикуму - розвинути потребу слухачів у нормативному вживанні засобів наукової мови для успішної презентації результатів наукової, науково-методичної діяльності; сприяти вдосконаленню мовнокомунікативної, зокрема текстової, жанрової, стилістичної, термінологічної, лексикографічної компетентностей; опанувати технології роботи з науковим текстом, розвивати уміння і навички мовно-стилістичного аналізу наукового тексту; виховувати мовний смак і мовне чуття наукового слова (Семеног, 2021).

Кожне із занять – це своєрідний майстер-клас із написання та редагування, оформлення та презентації наукових текстів, тренінг з техніки наукового мовлення, наукової етики. Завдання, які пропонуються слухачам, спрямовані на вдосконалення таких **умінь**:

- здійснювати професійне читання наукових текстів різних підстилів і різних рівнів складності; здійснювати операційну обробку наукових текстів різних підстилів і жанрів; характеризувати індивідуальну манеру письма науковця;

- моделювати зв'язні наукові тексти різних жанрів з урахуванням структурно-сміслових, жанрово-композиційних особливостей та принципів текстової організації, новизни та пізнавальної цінності професійно орієнтованої інформації, проблемності назви; створювати науковий текст згідно з вимогами наукового стилю, в тому числі з використанням інформаційних технологій;

- дотримуватися в науковому тексті правильності, смислової точності, логічної послідовності, змістовності, інформаційної і змістової насиченості; володіти лексичними, морфологічними, синтаксичними нормами;

- дотримуватися відповідних вимог щодо цитування з першоджерел, «непрямого» цитування, «некоректного цитування» з наукових джерел; оформлювати цитати-тези, цитати-аргументи;

- компресувати інформацію, готувати анотацію, науковий відгук, наукову рецензію;

- здійснювати критичний аналіз взаємозв'язку змісту і форми, оцінку послідовності, логічності викладу матеріалу, аргументованості висновків, мовностилістичну правку тексту; користуючись лексикографічними, довідниковими джерелами, виявляти порушення норм сучасної української літературної мови;

– редагувати (вчитувати, обробляти, переробляти) наукові тексти різних жанрів відповідно до вимог наукового стилю; здійснювати самоконтроль виконаної роботи на змістовому, логічному, мовностилістичному рівнях.

Працюють дорослі учні над розвитком особистого усного наукового мовлення: готують доповіді, виступи, електронні презентації наукових виступів тощо, «шліфують» комунікативні якості мовлення у практиці наукового спілкування; аналізують мовленнєві ситуації під кутом структури і вибору адекватної моделі наукового спілкування, дотримання стилістичних норм; розвивають уміння доносити слухачеві свою думку про здатність слухати і відстоювати свою позицію. Опрацьовуємо професійні поради з питань утримання зацікавленості слухачів, мистецтва ведення суперечки-діалогу, дискусії, диспуту, долучаємо слухачів до ролі здобувача за трибуною, у кабінеті, де відбуваються засідання спеціалізованої вченої ради університету. Опрацьовуємо й академічні словники, і в межах занять проводимо вебінари із Українським мовно-інформаційним фондом Національної академії наук України «Словник у професії».

У 2020-2021 рр. відділом теорії і практики педагогічної освіти та науково-дослідною лабораторією «Академічна культура дослідника в освітньому просторі» спільно були проведено бінарні заняття у формі вебінару «Академічне письмо: потенціал наукової фахової української мови» (<http://ipood.com.ua/kalendar-podiy/vebinar-akademichne-pismo-potencial-naukovo-fahovo-ukransko-movi/>); вебінари «Мовна культура дослідника, «Публікаційна діяльність дослідника на засадах академічної доброчесності» (<http://ipood.com.ua/novini/publikaciyna-diyalnist-doslidnika-na-zasadah-akademichno-dobrochesnosti-zustrich-zi-steykholderami/>).

Отриманий досвід слугує гарним каталізатором для подальшої викладацької роботи у закладах вищої освіти, розвитку мовної індивідуальності й відповідального ставлення до результатів як власної дослідницької праці, так і праці колег, є показником професійного та особистісного розвитку (Семенов; Романенко, 2019).

**Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.**

Отже, на основі аналізу, узагальнення наукових джерел, апробації спільного проекту Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України та Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка приходимо до таких висновків.

У науковому дискурсі педагогічної науки відбувається процес постійного дослідницького пошуку щодо обґрунтування сутності понять «технологія навчання», «педагогічна технологія», «освітня технологія», щодо доцільності їх використання у сфері освіти дорослих з урахуванням сучасних тенденції її розвитку. Найбільш оптимальним за сутнісними характеристиками і функціональною специфікою є поняття «технологія навчання». Адже технологія навчання також вирізняється з-поміж інших форм організації освітнього процесу в умовах неформальної освіти системністю, алгоритмом реалізації, що підпорядковано вирішенню конкретного завдання (сформулювати

певну якість, збагатити знання, удосконалити уміння, набути чи розвинути певну компетентність), передбачає добір найбільш ефективних форм і методів, що застосовуються на конкретному етапі та забезпечують якісне опанування матеріалу, формування чи розвиток здатностей, компетентностей тощо.

Значні напрацювання має Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, співробітники відділів змісту і технологій навчання дорослих, а також теорії і практики педагогічної освіти якого розробляють і упроваджують технології навчання дорослих різного типу (комунікативні, тренінгові, дистанційні тощо). Відділи співпрацюють з ресурсним центром професійного розвитку вчителя української мови і літератури, науково-дослідної лабораторії «Академічна культура дослідника в освітньому просторі» Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка щодо мовнокомунікативних технологій навчання.

Культура роботи з текстом, науковим текстом є важливим складником науково-методичної роботи, яку проводить педагогічний, науково-педагогічний працівник. Набута текстова, жанрова, стилістична, термінологічна культура сприяють розвитку мовної індивідуальності й відповідального ставлення до результатів як власної дослідницької праці, так і праці колег, є показником професійного та особистісного розвитку.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко О.В. Технології навчання дорослих. Київ. 2014. URL: <http://lib.iitta.gov.ua>
2. Беспалько, В.П. Слагаемые педагогической технологии. Москва: Педагогика, 1989. 192 с.
3. Змеєв С.И. Технология образования взрослых. Москва: ИЦ «Академия», 2002. 160 с.
4. Зязюн І. Проективний аналіз технологій педагогічної дії. Безперервна професійна освіта в контексті європейської інтеграції: теорія, досвід, прогноз: збірник наукових праць методологічного семінару, 17 березня 2010 р.: у 2 ч. Київ: Пед. думка, 2010. Ч. 1. С. 60-68.
5. Зязюн І. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 458 с.
6. Кларін М.І. І знову про навчальні технології. *Завуч*. 2000. № 3, 5-6.
7. Лук'янова Л.Б. Основні принципи андрагогічної моделі навчання: оптимальні умови використання. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, проблеми: збірник наукових праць. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. Вип. 23. С. 119-124.
8. Вовк М.П., Султанова Л.Ю., Філіпчук Н.О., Соломаха С.О., Грищенко Ю.В. Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теорія і практика: монографія. Київ, 2019. 498 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718748/>
9. Гриньова М.В. Педагогічні технології: теорія та практика: навчально-методичний посібник. Полтава: Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2006. 230 с.
10. Пометун О. Інтерактивні методики та система навчання. Київ: «Шкільний Світ», 2007. 112 с.
11. Пономаревський С.Б. Навчально-виховні технології в сучасних українських школах. 2015. URL: [http://ipood.com.ua/data/NEWS/ZMIST\\_i\\_ORG\\_PEDOSVITY/product2015/Ponomarevskiy2015.PDF](http://ipood.com.ua/data/NEWS/ZMIST_i_ORG_PEDOSVITY/product2015/Ponomarevskiy2015.PDF)

12. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy\\_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity\\_25.03.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf). (дата звернення 15.09.2021).
13. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. Институт повышения квалификации. Москва: Нар. Образование, 1998. 256 с.
14. Семенов О.М. Академічна культура дослідника: європейський та національний контексти: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 113 с.
15. Семенов О., Романенко Ю. Науково-методична публікація як результат підвищення кваліфікації вчителя-словесника. *Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах: науково-методичний журнал*, 2019. 1, 2-5.
16. Сисоєва С. Педагогічні технології визначення, структура, проблеми впровадження. URL: [archive.nbuv.gov.ua/portal/soc.../Sysoyeva.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc.../Sysoyeva.pdf).
17. Сисоєва С.О. Педагогічні технології: коротка характеристика сутнісних ознак. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2006. Вип. 2, 127-131.
18. Сисоєва С.О. Педагогічні технології: структурно-функціональний аналіз. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць: у 2-х ч. [ред., гол. І.А. Зязюн]. Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. Ч. 1, 90-91
19. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень. [уклад. Л.О. Пустовіт та ін.]. Київ: Довіра, 2000. 1018 с.
20. Сорочан Т.М., Рудіна О.М. Розвиток професіоналізму педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти на андрагогічних. 2007. URL: <https://scholar.google.com/scholar?cluster=10969624765774942855&hl=en&oi=scholar>
21. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В., Сігаєва Л.Є., Зінченко С.В., Баніт О.В., Дорошенко Н.І. Сучасні технології освіти дорослих: посібник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 182 с.
22. Чернишова Є.Р., Гузій Н.В., Ляхоцький В.П та & ін. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти [ред.Є.Р. Чернишова]. Державний вищий навчальний заклад «Університету менеджменту освіти». Київ: ДВНЗ «Університету менеджменту освіти», 2014. 230 с.
23. Вовк М.П., Сотська Г.І., Філіпчук Н.О., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Султанова Л.Ю., Гомеля Н.С. Технології професійного розвитку педагогів в умовах формальної і неформальної освіти: практичний посібник. Київ: Талком, 2019. 320 с.
24. Глумачний словник сучасної української мови. [Уклад. І. М. Забіяка]. Київ: Арій, 2007. С. 445.
25. International Standard Classification of Education. ISCED 1997. UNESCO. URL: [www.uis.unesco.org/en/pub/pub](http://www.uis.unesco.org/en/pub/pub).

## REFERENCES

1. Anishchenko, O.V. (2014). Tekhnolohii navchannia doroslykh. URL: <http://lib.iitta.gov.ua> [in Ukrainian].
2. Bepalko, V.P. (1989). Slagayemyye pedagogicheskoy tekhnologi. . Moskva: Pedahohyka. 192 s [in Russian].
3. Zmeyov, S.Y. (2002). Tekhnolohyya obrazovanyya vzroslykh. Moskva: ITS «Akademiya». 160 s [in Russian].
4. Ziazun, I. (2010). Proektyvnyi analiz tekhnolohii pedahohichnoi dii. Bezperervna profesiina osvita v konteksti yevropeiskoi intehratsii: teoriia, dosvid, prohnaz: zbirnyk naukovykh prats metodolohichnoho seminaru, 17 bereznia 2010 r.: u 2 ch. Ch. 1. Kyiv: Ped. dumka. S. 60-68 [in Ukrainian].

5. Ziaziun, I. (2008). *Filosofiiia pedahohichnoi dii: monohrafiia*. Cherkasy: Vyd-vo ChNU imeni Bohdana Khmelnytskoho. 458 s [in Ukrainian].
6. Klarin, M.I. (2000). I zнову pro navchalni tekhnolohii. *Zavuch*, № 3, 5-6 [in Ukrainian].
7. Lukianova, L.B. (2010). Osnovopolozhni pryntsypy andrahohichnoi modeli navchannia: optymální umovy vykorystannia. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, problemy: zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 23. Kyiv – Vinnytsia: TOV firma «Planer». S. 119-124 [in Ukrainian].
8. Vovk, M.P., Sultanova, L.Iu., Filipchuk, N.O., Solomakha, S.O., Hryshchenko, Y.V. (2019). *Navchannia doroslykh v umovakh formalnoi i neformalnoi osvity: teoriia i praktyka: monohrafiia*. Kyiv. 498 s. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718748/> [in Ukrainian].
9. Hrynova, M.V. (Red.). (2006). *Pedahohichni tekhnolohii: teoriia ta praktyka: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Poltava: Poltavskyi derzhavnyi pedahohichniyi univensytet imeni V.H. Korolenka. 230 s [in Ukrainian].
10. Pometun, O. (2007). *Interaktyvni metodyky ta systema navchannia*. Kyiv: «Shkilnyi Svit». 112 s [in Ukrainian].
11. Ponomarevskyi, S.B. (2015). *Navchalno-vykhovni tekhnolohii v suchasnykh ukrainskykh shkolakh* URL: [http://ipood.com.ua/data/NEWS/ZMIST\\_i\\_ORG\\_PEDOSVITY/product2015/Ponomarevskiy2015.PDF](http://ipood.com.ua/data/NEWS/ZMIST_i_ORG_PEDOSVITY/product2015/Ponomarevskiy2015.PDF) [in Ukrainian].
12. *Profesiiniyi standart na hrupu profesii «Vykladachi zakladiv vyshchoi osvity» (2021)*. URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy\\_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity\\_25.03.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf). (data zvernennia 15.09.2021) [in Ukrainian].
13. Selevko, G.K. (1998). *Sovremennyye obrazovatel'nyye tekhnologi*. Institut povysheniya kvalifikatsii. Moskva: Nar. Obrazovaniye. 256 s [in Russian].
14. Semenoh, O.M. (2021). *Akademichna kultura doslidnyka: yevropeiskyi ta natsionalnyi konteksty: navchalnyi posibnyk*. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka. 113 s [in Russian].
15. Semenoh, O., Romanenko, Yu. (2019). Naukovo-metodychna publikatsiia yak rezultat pidvyshchennia kvalifikatsii vchytelia-slovesnyka. *Dyvoslovo: Ukrainska mova y literatura v navchalnykh zakladakh : naukovo-metodychnyi zhurnal*, 1, 2-5 [in Ukrainian].
16. Sysoieva, S. *Pedahohichni tekhnolohii vyznachennia, struktura, problemy vprovadzhenia*. URL: <archive.nbuv.gov.ua/portal/soc.../Sysoieva.pdf>. [in Ukrainian].
17. Sysoieva, S.O. (2006). *Pedahohichni tekhnolohii: korotka kharakterystyka sutnisnykh oznak. Pedahohichni protses: teoriia i praktyka*. Vyp. 2, 127-131 [in Ukrainian].
18. Sysoieva, S.O. (2002). *Pedahohichni tekhnolohii: strukturno-funktsionalnyi analiz*. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: zb. nauk. pr.: u 2-kh ch. – Ch. 1, 90-91. I.A. Ziaziun (Red., holova). Kyiv-Vinnytsia: DOV Vinnytsia [in Ukrainian].
19. *Slovyk inshomovnykh sliv: 23000 sliv ta terminolohichnykh slovospoluchen.* (2000). L.O. Pustovit (Uklad. ta in.). Kyiv: Dovira. 1018 s [in Ukrainian].
20. Sorochan, T.M., Rudina, O.M. (2007). *Rozvytok profesionalizmu pedahohichnykh pratsivnykiv u systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity na andrahohichnykh*. URL: <https://scholar.google.com/scholar?cluster=10969624765774942855&hl=en&oi=scholar>
21. Lukianova, L.B., Anishchenko, O.V., Sihaieva L.Ie., Zinchenko, S.V., Banit, O.V., Doroshenko, N.I. (2013). *Suchasni tekhnolohii osvity doroslykh: posibnyk*. Kirovohrad: Imeks-LTD. 182 s [in Ukrainian].
22. Chernyshova, Ye.R. (Red.), Huzii, N.V., Liakhotskyi, V.P ta & in. (2014). *Terminolohichni slovyk z osnov pidhotovky naukovykh ta naukovo-pedahohichnykh kadriv pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity*. Derzhavnyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Un-

- t menedzhmentu osvity». Kyiv: DVNZ «Universytet menedzhmentu osvity». 230 s [in Ukrainian].
23. Vovk, M.P., Sotska, H.I., Filipchuk, N.O., Hryshchenko, Yu.V., Solomakha, S.O., Sultanova, L.Iu., Homelia, N.S. (2019). Tekhnolohii profesiinoho rozvytku pedahohiv v umovakh formalnoi i neformalnoi osvity: praktychnyi posibnyk. Kyiv: Talkom. 320 s [in Ukrainian].
  24. Tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. (2007). I. M. Zabiaka (Uklad.). Kyiv: Arii. S. 445 [in Ukrainian].
  25. International Standard Classification of Education. ISCED 1997. UNESCO. URL: [www.uis.unesco.org/en/pub/pub](http://www.uis.unesco.org/en/pub/pub).